

Metafizicieni, gazete, diavoli și... vin la E. A. Poe (I)

Lucian-Vasile SZABO

Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării
West University of Timișoara, Faculty of Political Sciences, Philosophy and Communication Sciences
Personal e-mail: lucian.szabo@pfc.uvt.ro

Metaphysicians, newspapers, devils and...wine at E. A. Poe (I)

E. A. Poe had a different view on philosophers and philosophy, leading critics of his work to conclude that he had a rather negative opinion of this spiritual realm and of those studying it. However, on closer look, one can notice a few nuances, such as the difference between metaphysicians and philosophers, the former making up a category within the wider borders of philosophy. Nevertheless, in his writings, Poe would often refer to profound philosophical ideas, sometimes mystical, whereas, in some cases, he would also descend from the higher spheres and highlight more worldly domains, of practical philosophy, such as... gastronomy or oenology, or even the pleasure of consuming wine during heated debates.

Keywords: E. A. Poe, journalism, metaphysicians, devil, wine, newsroom, philosophy

1. De unde pornim

E. A. Poe a avut aprecieri diferite față de filosofi și filosofie, comentarii operei sale considerând că opinia sa este mai degrabă negativă față de acest domeniu al spiritului și față de persoanele desemnate cu acest nume. La o analiză mai atentă vom putea observa însă câteva nuanțe, cum ar fi diferența dintre metafizicieni și filosofi, primii fiind mai degrabă o categorie în cadrul amplu al filosofiei. Totuși, în scrierile sale Poe va face adesea referiri la idei filosofice profunde, uneori mistice, însă va avea și abordări în care va coborî din sferile înalte și va evidenția domenii mai pământești, ale filosofiei practice, cum ar fi... gastronomia ori eonologia, ba chiar plăcerea consumării vinului în vremea unor dezbateri încinse. În ceea ce privește publicațiile (atât cele generaliste, cât și cele specializate) sau jurnaliștii, opiniile autorului american par mai degrabă reținute. Nu se va sfi să-i ironizeze pe condeieri în prozele sale, însă este un aspect care ne poate duce în eroare. Explicația este simplă: Poe a fost chiar el un editor de mare succes, a practicat jurnalismul (literar-artistic) cu multă feroare și, mai mult, s-a inspirat adesea

din subiectele prezente în paginile gazetelor pentru a-și scrie povestirile¹. În ceea ce privește aprecierile sale față de democrație, putem accepta ideea consolidată în cercetare cum că scriitorul american nu a agreat acest sistem de guvernare. Negăsind însă aprecieri față de alte modele, căci Poe a respins vârtos despotismul, putem aproxima că el se plasa în sfera autoritarismului ceva mai luminat. Nu sunt suficiente argumente în acest sens. Poe a apreciat vinul, fiind un bun cunoscător al soiurilor și al prilejurilor de consum. Băutura va fi prezentă ca ingredient și element narativ important în lucrările sale, stimulând cufundarea în lumea spiritului și întrebările despre sensul lumii, fiind însă și un tovarăș în mult mai comuna moțăială din fața focului aprins în șemineu.

2. Cultură, filosofie, metafizică

E. A. Poe acordă metafizicii și metafizicienilor un loc special în preocupările sale, unele literare și nu filosofice. Dovedește însă că avea cunoștințe filosofice avansate, precum și faptul că era un gânditor de

profunzime. Analiștii săi aveau să evidențieze că, inclusiv în poezie, autorul american își va canaliza imaginația, una debordantă în esență, prin structurări logice, străbătute de un curent rațional. În vremea sa, filosofia desemna un câmp larg al existenței umane, ca știința a științelor, dar și unul restrâns la gânditori și la lumea spiritului. Sunt dimensiuni care nu-i scapă scriitorului, care va vorbi despre filosofie în sensuri diferite (opera sa fiind astfel cu atât mai spectaculoasă). În lucrările sale de început, referințele culturale (deci nu doar filosofice) vor fi ample, plutind aici o anumită indistinție între artistic și filosofic, cum se întâmplă, de exemplu, în *A Tale of Jerusalem (O poveste din Ierusalim)*². Este un text relativ dificil, deoarece, în ciuda desfășurării narrative simple și a subiectului anecdotic, Poe introduce trimiteri biblice, dar și la obiceiuri și ritualuri specifice Ierusalimului din vechime.

Înțelesul complex al filosofiei în opera sa (literară, totuși!) se va amplifica pe măsură ce autorul va înainta în carieră. În nuvela *Hans Pfaall*³ și în povestirea *The Balloon Hoax (Farsa cu balonul)*⁴ el va cenzura exagerările de tip gazetăresc, dar și speculațiile misticoide legate de călătoriile extraordinare (terestre sau cosmice), epoca fiind cunoscută pentru dezvoltarea transportului aerian și frenezia aventurii în baloane. Aici, deschiderea filosofică păstrează cadrul satiric, depășește provocările lansate de literatura de aventuri și jurnalismul noilor descoperiri (geografice și științifice), și se orientează inclusiv către abordările science fiction, gen literar aflat la începuturile sale. Știința reprezintă noul motor al dezvoltării narrative, precum și reacția oamenilor (eroi ai scrierilor sale) puși în situații deosebite, nemaicunoscute până atunci. Sunt sugestii care ne permit să descifrăm aceste scrieri în cheie postmodernă. Termenul nu exista pe vremea autorului și nici o teorie filosofică sau literară (culturală, în sensul ei profund), însă la scriitorul american putem descifra o mulțime de elemente care ne permit să facem o analiză în context postmodern cu rezultate surprinzătoare⁵.

Uneori, Poe va da termenului filosofie un înțeles mai degrabă estetic-utilitar, cum se întâmplă în *Philosophy of Furniture (Filosofia mobilăriei)*, *The Landscape Garden (Grădină-peisaj)* sau *Landor's Cottage (Cabana lui Landor)*. Cele trei lucrări relevă un Poe interiorizat și contemplativ, demersul este în primul rând descriptiv, latura narativă fiind abia schițată. Titlul explicit al prozei *Filosofia mobilăriei* caracterizează exact ceea ce se arată în text, adică o estetică a locuirii, în sensul de estetică peisagistică, un sens cât se poate de practic al științei despre frumos și sublim, cel al designului interior și exterior, precum și al amenajărilor peisagistice. Adversar constant al speculațiilor cețoase și inutile, adept al principiului rațional chiar și abordarea sferei imaginarului, Poe va opera și o altă distincție în câmpul vast al filosofiei. Va separa domniul metafizicii, căruia îi va creiona o imagine negativă, ironia și satira fiind elementele care vor structura textele având aceste teme.

„Edgar Allan Poe y el tormento de su mente”.

Sursă foto: <http://fuzarcaatuaadores.zip.net/images/EdgarA.Poe.jpg>

3. Filosofi, jurnaliști și papagali

Deosebirea dintre metafizicieni, ca o categorie aparte, și filosofi, ca referință generală, o întâlnim în *The Bargain Lost (Afacere pierdută)*, una dintre primele povestiri ale scriitorului american. Deși titlul ne trimite la o posibilă înțelegere comercială, de fapt subiectul este pactul cu diavolul, vinderea sufletului, o temă foarte cunoscută, cu multiple abordări în literatura populară, cât și în cea cultă. Poe va veni cu o inovație, în sensul că pactul nu se realizează. Diavolul, bonom și chefliu, este cel care refuză, în antiteză cu modelul cultural al temei, unde acesta pare disperat să intre în posesia unor suflete prin orice mijloace, chiar prin corupție și exploatarea vanităților omenești. Explicația este legată de faptul că diavolul nu savurează sufletele de filosofi, ci pe cele de literați, plăcerea lui fiind de a le consuma gătite în diverse moduri. Dezbateră este și un prilej pentru a face distincția între cei doi Platon cunoscuți în antichitate: „There was the soul of Cratinus — passable! Aristophanes — racy! Plato — exquisite! Not *your* Plato, but Plato the comic poet — your Plato would have turned the stomach of Cerberus — faugh!”⁶

Cel cu care a intrat diavolul în dialog, purtând discuții savante la un pahar de vin, este Pedro Garcia, identificat de autor ca metafizician de profesie, cu domiciliul în Veneția secolului al XVIII-lea. Modul colocvial de interrelaționare din text nu trebuie să ne înșele. Poe va păstra, între anumite limite, linia scrierilor populare, a poveștii, pentru a putea să-și desăvârșească opera de demistificare a ceea ce credea el a fi speculația inutilă de ordin metafizic⁷. Satira este prezentă pe tot parcursul textului, relevant fiind fragmentul din partea de început, acolo unde autorul prezintă concepția filosofică a lui Pedro Garcia: „The doctrines of our friend were not very generally understood, although by no means difficult of comprehension. He was not, it is true, a Platonist — nor strictly an Aristotelian — nor did he, with Leibnitz, reconcile things irreconcilable. He was, emphatically, a Pedronist. He was Ionic and Italic. He reasoned a priori and a posteriori. His ideas were innate, or otherwise. He believed in George of Trebizond, he believed in Bossarion. Of his other propensities little is recorded. It is said that he preferred Catullus to Homer, and Sauterne to Médoc”⁸. Prea multe nu aflăm însă despre sistemul filosofic al acestui Garcia, autorul sugerând că este doar de un amalgam de idei cunoștințe pe un fundal mai degrabă obscur. Numele personajului, unul spaniol, destul de comun, contribuie la conturarea acestui univers ironic, sugerând că suntem în fața unor mistificări mai puțin savante, adică obișnuite și printre cei cu mai puține pretenții⁹.

Dacă universul ideatic al metafizicianului Garcia este eclectic și confuz, evident lipsit de originalitate, înfățișarea sa este excentrică. Un curent anticipând desfășurarea postmodernă străbate descrierea făcută de autor: „I might say that the hair of our patrician was worn short, combed smoothly over his forehead, and surmounted with a violet-coloured, conical cap with tassels — that his green fustian jerkin was not after the fashion of those worn by the nobility of Venice at that day — that the sleeves were more deeply slashed than the reigning costume permitted — that the slashes were faced — not, as usual in that barbarous period, with parti-coloured silk, but with the beautiful red leather of Morocco”¹⁰. Prezentarea, în același registru detașat-ironic, continuă cu pantalonii și roba eroului. Înfățișarea, care păstrează în linii mari caracteristicile epocii descrise, este mai degrabă de saltimbanc, sugestie oferită de Poe în contextul larg al carnavalescului venețian. Însă Garcia nu poartă mască, ci tichie cu pompon, ceea ce ne duce cu gândul la îmbrăcămintea specifică vracilor, a magicienilor atât de harnici la curțile nobiliare. Imaginea metafizicianului cu idei obscure și ținută excentrică este completată cu o comparație prin care este asemănat unui papagal. Pedro Garcia este conturat astfel ca un personaj de carnaval, deci nedemn de a fi luat în serios. Însă nici îmbrăcămintea diavolului nu va fi cu mult diferită, ceea ce ne dă dreptul să credem că autorul joacă o farsă în *The*

Bargain Lost.

În acest context, desconsiderarea filosofilor de către Poe nu este singulară, căci același tratament va fi aplicat și jurnaliștilor. În nuvela *The Mystery of Marie Rogêt* (*Misterul lui Marie Rogêt*), atunci când va fi solicitat să facă o analiză a unui articol apărut în ziarul *Le Soleil*, celebrul Auguste Dupin nu se va sfi să formuleze opinii mult mai cuprinzătoare, în vederile lui intrând comportamentul general al presei: „That it is a vast pity its inditer was not born a parrot — in which case he would have been the most illustrious parrot of his race. He has merely repeated the individual items of the already published opinion; collecting them, with a laudable industry, from this paper and from that”¹¹.

4. Diavolul nu-i iubește pe filosofi

Motivul vânzării sufletului este prezent atât în literatura populară, cât și în cea cultă. Abordările sunt de o mare diversitate, de la registrul comic la cel tragic, al profunzimilor existențiale. Poe alege o cale surprinzătoare, implicând ambele contexte. Pornește de la cadrul popular al tranzacției, păstrează nota comică, însă ajunge să releveze aspecte profunde. El va prezenta un diavol simpatic, detașat, colocvial și foarte eficient în munca sa de a culege suflete. Desigur, substratul satirei este cel de a devoala superficialitatea și mistificarea din acțiunile și gândirea unor indivizi ca Pedro Garcia. Autorul introduce și un alt motiv specific culturii populare (folk culture), cel al diavolului care se ospătează cu sufletele adunate, gătindu-le fie la grătar, fie sufleu sau tocană. Se oferă astfel prilejul unor considerații aparte despre viața și opera unor oameni de spirit, filosofi, dar și poeți, istorici sau geografi. După cum am văzut, filosofii sunt cei mai desconsiderați în acest minitratat de gastronomie sufletească. Însă ideea cu adevărat originală din această lucrare, amintită și în titlu, este că pactul cu diavolul nu are loc, motivul inedit fiind acela că Satana nu dorește acest lucru...

Poe gradează excelent narațiunea și schimbul de replici, prezentând un diavol mare amator de vin. Pedro Garcia nu se arată intimidat și pune pe masă, alături de importantul său manuscris cu idei metafizice, și un vas cu vin Sauternes¹². Astfel se consemnează un nou capitol din geografia eonologică conținută de opera scriitorului american. Vinul se bea, dar afacerea nu se încheie, cu toate eforturile depuse de Garcia. Finalul este apoteotic: „Here the stranger bowed and withdrew, in what manner our philosopher could not exactly ascertain; but, in a well concerted effort to discharge a bottle at the scoundrel, the slender chain was severed that hung from the ceiling, and the metaphysician prostrated by the downfall of the lamp”¹³. Întâmplarea cu căderea candelaburului nu este credibilă, căci este împotriva legilor fizicii. Sticla aruncată de erou a descris un semicerc, căci nu a aruncat-o direct

în sus, deci candelabrul nu avea cum să cadă peste el, ci alături...

Povestea va fi reluată de Poe în *Bon-Bon*, asemănările consistente lăsând să se vadă că cele două lucrări sunt foarte apropiate, variante ale aceluiași subiect. Sunt comentatori, ca Th. O. Mabbott, care consideră *Bon-Bon* superioară povestirii anterioare *The Bargain Lost*. Argumentele aduse nu sunt însă convingătoare, fiecare dintre texte păstrându-și originalitatea, fiind la un nivel superior de realizare literară. Eroul nu mai este un metafizician de profesie, ci un cârciumar francez priceput la bucătărie și mare amator de vin¹⁴. Are preocupări filosofice, dar marele lui talent se dovedește a fi cel de degustător. Poe realizează contextul într-o desfășurare oenologică de proporții: „In his seclusions the Vin de Bourgogne had its allotted hour, and there were appropriate moments for the Cotes du Rhone. With him Sauterne was to Médoc what Catullus was to Homer. He would sport with a syllogism in sipping St. Peray, but unravel an argument over Clos de Vougeot, and upset a theory in a torrent of Chambertin”¹⁵.

Deși este evident că metafizicianul-cârciumar îi era autorului mult mai simpatic, înfățișarea este tot cea de saltimbanc, cu unele deosebiri ne semnificative. *Bon-Bon* lucrează și el la un manuscris, pe care vrea să-l dea, a doua zi, la tipar. Noaptea e adâncă și plină de zăpadă, dar metafizicianul lucrează în fața focului din cămin, vegheat de butelcile cu vin. Atacul lui Poe la adresa filosofilor devine în acest text neiertător, într-un registru culinar: „In the corner diagonary opposite, appeared, in direct family communion, the properties of the kitchen and the bibliothèque. A dish of polemics stood peacefully upon the dresser. Here lay an ovenful of the latest ethics — there a kettle of *dudecimo*¹⁶ *melangés*¹⁷. Volumes of German morality were hand and glove with the gridiron — a toasting-fork might be discovered by the side of Eusebius — Plato reclined at his ease in the frying-pan — and contemporary manuscripts were filed away upon the spit”¹⁸. Întâlnirea cu diavolul se desfășoară în aceeași termeni, inclusiv căderea lămpii în capul proprietarului. Există însă o mai mare varietate de vin, căci dulcelui Sauternes i se adaugă la simposion spumosul Chambertin.

Note:

1. Pentru relația dintre literatura și gazetăria lui E. A. Poe mai multe detalii pot fi găsite în Lucian-Vasile Szabo, *The Facts in the Case of E. A. Poe. Fantasy, Real Life, Science Fiction, Journalism*, LAP Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2013.

2. A cunoscut mai multe variante în română, primul tâlmăcitor fiind I. L. Caragiale. Autorul roman a realizat traducerea după varianta în franceză efectuată de Charles

Baudelaire.

3. Poe a intervenit de mai multe ori asupra textului, cât și asupra titlului. Ortografia numelui eroului este și ea diversă, acesta fiind Hans Phaall, Phaal sau Pfaall. Și editorii săi vor avea ezitări în acest sens. În ediția *Opere* din 1850 va apărea titlul *The Unparalleled Adventure of One Hans Pfaall* (*Inegalabila aventură a unuia zis Hans Pfaall*), la varianta considerată de referință. Pare a fi o modificare operată de autor ori cu acordul acestuia, însă nu există o certitudine în acest sens, deoarece Poe era decedat la data apariției volumului. Precauțiile sunt necesare deoarece tilurile în registru senzationalist nu îi sunt caracteristice autorului, deși epoca era plină de ele.

4. Publicată prima dată în *The Extra Sun*, din 13 aprilie 1844. De menționat că a fost reluată a doua zi, cu unele modificări, în *New York Sunday Times*. Precizarea este importantă, căci reflectă nu doar maniera obișnuită în epocă de a face un circuit al lucrărilor în mai multe publicații, ci și modul de lucru strict jurnalistic al lui Poe în acest caz, textul din ziua următoare conținând modificări prin care subiectul va fi actualizat.

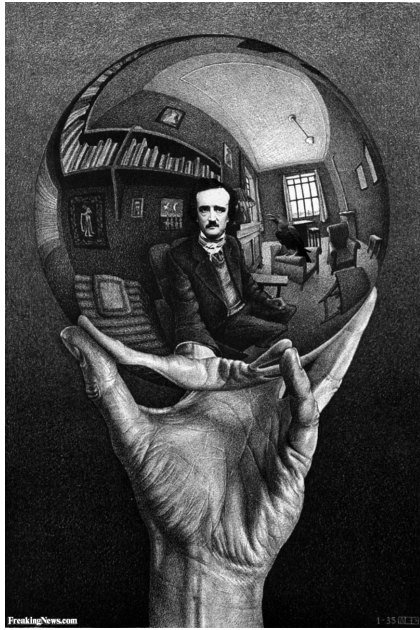
5. A se vedea Lucian-Vasile Szabo, „Postmodern Anticipations with E. A. Poe”, *Postmodern Openings*, iunie 2013, pp. 7-21.

6. *Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849*, vol. II. (edited by Thomass Ollive Mabbott, with the assistance of Eleanor D. Kewer and Maureen C. Mabbott, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts London, England, 1978, p. 91. Traducerea lui Liviu Cotrău sună astfel: „A fost sufletul lui Cratinus – pasabil! Aristofan – savuros! Platon – perfect! Nu Platonul dumitale, ci Platon poetul comic. Platonul dumitale ar fi întors pe dos și stomacul lui Cerber...” (în E. A. Poe, *Prăbușirea Casei Usher*, Ed. Univers, București, 1990, p. 35).

7. Preluând sugestiile făcute de Thomas Ollive Mabbott, marele editor și comentator al scrierilor lui Poe, L. Cotrău, va reaminti faptul că scriitorul american era într-o perioadă de maxim dispreț față de filosofie și filosofi, aspect relevant și de corespondența sa din acea perioadă (a se vedea notele la ediția în limba română din E. A. Poe, *Prăbușirea Casei Usher*, Ed. Univers, București, 1990, pp. 611-619).

8. *Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849*, p. 86. L. Cotrău a tradus: „Teoriile prietenului meu nu erau pe înțelesul tuturor, deși nu erau câtuși de puțin greu de pătruns. Desigur că nu era platonician – nici strict vorbind aristotelian, și nici nu reconcilia, precum Leibnitz, lucruri ireconciliabile. Mai presus de toate era pedronist. Era ionic și italic. Raționa a priori și a posteriori. Ideile sale erau înăscute, sau dimpotrivă. Credea în Gheorghe din Trapezunt, credea în Visarion. Despre celelalte preferințe ale sale a rămas puțin. Se zice însă că îl prefera pe Catul lui Homer, Sauterne în loc de Médoc” (în E. A. Poe, *op. cit.*, p. 80).

9. Preluând o altă sugestie făcută de Th. O. Mabbott, L. Cotrău va nota că numele eroului nu se potrivește cu cel al unui nobil. Acesta ar fi motivul (presupus!) al înlocuirii cu

Escher's Edgar Allen Poe

Sursă foto: <http://www.freakingnews.com/pictures/53000/Escher-Edgar-Allen-Poe-53257.jpg>

Bon-Bon din proza omonimă și care reprezintă o variantă pentru *The Bargain Lost*. Nu putem ignora sugestia, dar nici nu putem fi de acord cu ea până la capăt. Dacă numele nu este potrivit pentru un reprezentant al clasei sus-puse este foarte nimerit pentru un filosof (să ne amintim de Bacon!), dar, mai ales, servește scopurilor satirice ale scriitorului.

10. *Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849*, vol. II. p. 86. L. Cotrău va traduce astfel: „Aș putea spune că patricianul nostru purta părul tăiat scurt și pieptănat lins pe frunte; că pe creștet avea o tichie țuguiață viorie și cu pompon; că surtucul de finet verde nu era cusut după moda nobilimii venețiene din acele timpuri, căci avea mânecile tăiate mai adânc decât îngăduia portul, iar manșetele nu erau tivite, cum se obișnuia în acea epocă barbară, cu mătase colorată, ci cu o superbă piele roșie de Maroc” (în E. A. Poe, *op. cit.*, p. 81).

11. *Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849*, vol. III. (edited by Thomass Ollive Mabbott, with the assistance of Eleanor D. Kewer and Maureen C. Mabbott, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts London, England, 1978, p. 751. În românește, Liviu Cotrău a tradus astfel: „Ce păcat că autorul lui nu s-a născut papagal – în care caz ar fi fost cel mai faimos papagal din semiția lui. N-a făcut decât să repete datele unei opinii deja publicate; culegându-le cu o laudabilă sârguință de ici și colo de prin gazete” (în E. A. Poe, *Misterul lui Marie Rogêt și alte povestiri*, Ed. Polirom, Iași, 2005, p. 29).

12. Vin alb, dulce, dintr-o podgorie de renume din sudul Franței.

13. *Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849*, vol. II. p. 93. În românește fragmentul

a fost redat astfel: „Aici musafirul făcu o plecăciune și se retrase, cum și pe unde filosoful nostru n-ar putea stabili cu precizie. Dar în efortul bine concertat de a slobozi o sticlă după nemernic, lanțul subțire ce atârna din plafon fu retezat, iar metafizicianul se prăbuși sub greutatea candelabrului” (în E. A. Poe, *Prăbușirea Casei Usher*, Ed. Univers, București, 1990, p. 88).

14. O bună analiză cu privire la prezența vinului în această povestire, dar și în opera lui Poe în întregul ei poate fi găsită în L. Moffitt Cecil, „Poe's Wine List”, *Poe Studies*, December 1972, vol. V, nr. 2, pp. 41-42.

15. *Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849*, vol. II. pp. 98-99. Ion Vinea va traduce: „În singurătatea lui, sortise vinului de Bourgogne un ceas anume, iar pentru vinul Côtes du Rhône erau hărăzite alte clipe prielnice. Pentru el, Sauternes-ul era față de Médoc ceea ce era Catul față de Homer. Sorbea dintr-un pahar de St. Peray jucându-se cu un silogism, dar descurca o întreagă argumentare cu Clos-Vougeot și nimicea o teorie cu un puhoi de Chambertin” (în E. A. Poe, *op. cit.*, p. 91). Toate sunt vinuri din podgorii franceze celebre.

16. Format mic de carte, obținut prin împărțirea colii tipografice în 12.

17. Culegeri, volume colective (în fr. în original).

18. *Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849*, vol. II. p. 101. Ion Vinea a redat astfel în românește: „În ungherul dimpotrivă se găseau laolaltă, întrățite întru totul, uneltele de bucătărie și biblioteca. Pe bufet se odihnea în tihnă o farfurie cu lucrări de polemică. Ici, o tavă încărcată cu cele mai noi tratate de etică, dicolo, o oală cu diferite culegeri, format *in-duodecimo*. Cărți nemțești de morală zăceau pe grătar; alături de Eusebiu puteai găsi o furculiță de prăjit. Platon se răsfața în voie într-o tigaie, și manuscrisele contemporane stăteau înfipite în frigare” (în E. A. Poe, *op. cit.*, p. 93).

Bibliography:

L. Moffitt Cecil, „Poe's Wine List”, *Poe Studies*, December 1972, vol. V, nr. 2, pp. 41-42.

Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849, vol. II, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts London, England, 1978.

Collected Works of Edgar Allan Poe, Tales and Sketches 1843-1849, vol. III, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts London, England, 1978

Poe, E. A., *Prăbușirea Casei Usher/The Fall of the House Usher*, Ed. Univers, București, 1990.

Szabo, Lucian-Vasile, *The Facts in the Case of E. A. Poe. Fantasy, Real Life, Science Fiction, Journalism*, LAP Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2013.

Szabo, Lucian-Vasile, „Postmodern Anticipations with E. A. Poe”, *Postmodern Openings*, iunie 2013, pp. 7-21.